

Kabdebó Lóránt

„mindenség tükre minden”

(Visszatekintés Kiss Anna pályájára újabb versei megjelenése alkalmából)¹

Suhogások – egy költészet ars poeticája. Kiss Annát a középkorban biztosan megégették volna, azt megelőzően, a táltosok korában pedig szövegei szájról szájra szállnának, nemzedékek kerekítenék balladává, alakítanák dallá, melyeket mai gyűjtők boldogan fedezhetnék fel, a nép művészetének becses emlékeként.

De Kiss Anna nem a középkorban, és nem is a táltosok korában él és írja alkotásait, hanem a vérzivataros huszadik században ünnepelt költőként, és éli tovább, immár a huszonegyedikben, ahol nem valamilyen „székelyfonó”-ban mondja-mondogatja dala-it, hanem leírva, könyvformátumban – meg persze folyóiratokban, mint éppen most a *Forrás*ban is – publikálja szövegeit. Történeteket? Bizony, azokat, amelyek lehet, hogy meg is történtek, lehet, hogy valójában álomi képzelmények. De ha megtörténtek, akkor is a verstestben átalakítva alakzatokká válnak; ha pedig a fantázia szülöttei, akkor meg éppen azért válnak a szöveg által történetekké, hogy valami példázatot sugározzanak arról a csodás világról, amelyet Kiss Anna a verssé mondás által a létezés magyarázataivá, értelmezésévé varázsol önmagában környezete számára. Arany János, Sinka István, a költő Nagy Imre, az ördögös festő Schéner Mihály szülőföldjén alakult eszmélkedő felnőtte, úgy látszik, ez a vidék éppen erre a létezés bonyodalma-it elénk varázsoló, sorssá alakító látásmódra ihleti az embert körülvevő eseményeket megérteni akaró széttétekintési módot.

Pedig a világirodalomban nem is olyan egyedülálló a rejtélyekkel telítődő eseményeket mesékké szövő látásmód. Vegyük példaképp, amint varázssugalmú drámába szöve alakul az egyik legdöbbenetesebb lápvirági nyomasztó késztetéssel vívó tragédia, a *Macbeth*, és ellenében a hasonlóan vészekkel teljes, de a buktatókat csak felmutató, majd játékosan megkerülő megoldású *Szentivánéji álmom*. És milyen furcsa, hogy éppen e csodák szövegmondójának személyiségéről tudunk szinte a legkevesebbet. Ismerünk ugyan egy életrajzot, de azt szinte naponta írja felül tudósi gyanakvás, bulvárízű sztorizás, avagy esszéisztikus ötletelés. Ki lehetett, mit akarhatott? Mégis furcsa módon már életében (de ki is volt az, akinek az életében?) sikerre vitte ezt a varázsolást ez a bizonyos William. És megmaradtak, és újra meg újra életre támadnak művei, bennük keletkezési koruknak viszonyrendszerén messzire túl a mindenkori emberi létezés, sőt a világ létének értelmezései. Átjárva korokat, társadalmakat, feltöltve a tragédiákat és komédiákat. Mert tudja, össze is méri, és végül harmóniába oldja: „*van mi / végtelen, / s van, mi véges*”.

Kiss Annával hasonlóképpen vagyok. Róla is szinte semmit nem tudunk. De csodákat teremt e névvel jegyzett költőnk, aki körülvevő a világ látványaival, eseményeivel, mind-

¹ Kiss Anna: *Suhogások*, Kortárs Kiadó, Budapest, 2017.

ezt – immár most címbe emelve ki is mondva: – „suhogások” formájában gyűjti önmagába, hogy átépítse a körülünk volt és ma is nyüzsgő világot. Hangokként transzformálódik számára a mindenség, hogy benne általa szövegekben öltsenek újabb formát. És ezek a versként „továbbsuhogott” szövegek magukba foglalják a pillanatok legmateriálisabb, mulandó megjelenési formáit, és egyben a létezés legérthetlenebb teremtő akaratát. Szövege egyszerre a materiában életre kelő jelenetsor, és a világmindenséget magába sűrítő metafizika. Így kap „suhogásaiban” jelentőséget a „dichter” szó, a költőt a német nyelvben megjelenítő hangsor: *sűrítő* lesz, és egyben értelmező. Lírai költő létére mégsem *önmaga* Kiss Anna-létének értelmezője, hanem a *teremtett világ* csodáinak – rémségeinek és gyönyöreinek – kidalolója. Akit *bámít* – Adyval szólva – az élet sok új kapuja. És persze régi hagyatéka úgyszintén. Ezt a „bámítást” nevezi ő „suhogásnak”.

Erre is hadd mutassak egy előd-példát, nem a hasonló ihletettségu William balladás világából, nem is Ady „bámíttóságából”, hanem a magyar líra sokszor idegenként feltűnő racionális értelmezési mezőjéből. (Bárha aki a *Macbethet* máig szintpadi kicserélhetetlen tökéletességgel tudta magyarul nyelven megszólaltatni, arról én szinten feltételezem a világ „suhogásainak” is költészetébe rejtőjét, miként ezt éppen a előd-példaként megidézett verse is majd kimutathatja!) Szabó Lőrinc gyorsírással lejegyez egy „hozott anyagot”.² Egy hozzá utolsó éveiben közel kerülő ellentmondásos személyiség megfejtését mutatja fel általa. A vers egy asszony ifjúkorának külföldi története („*Lényeges: a legelső szerelmét, ha majd el fogja mondani, akkor »az egész életét egyszerre megértem« – jegyezte meg*”): hirtelen fellángoló szerelme, házassága, tengerparti nászútja, és a szeme láttára a tengerbe vesző ifjú férj sajátos pusztulása. A verset *A szomszéd hotelszoba* címen utolsó versei között a *Helyzetek és pillanatok* ciklusba foglalva a *Tücsökzene* kiegészítő darabjai közé iktatva olvashatjuk. A költő saját életrajzához nem tartozó valahai „idegen” történethez mégis a század archetipikus asszonytapasztalatainak legpontosabb értelmezését tudta csatlakoztatni: „*A megrendülés egész életére kihatott, s talán ezért lett bizalmatlan, zárkózott, titkolózó és alkalmilag kapkodó a szerelemben.*” Két háború, hadifogságok, gulágok sortüzeiben hulló ifjú férjek asszonyokba plántálódott sorsképletét gondolhatta át e végül is „suhogott” esemény értelmezésekor. A valahai történetet aztán amikor Szabó Lőrinc racionális szövegértelmezésével végiggondolja, egyben mélységesen magáévá is érzékeli, hiszen az asszony lelki sérülése a költőhöz is kötő szerelmi kapcsolatának meghatározó motívumává lényegülten varázsolódott – szavak nélkül, mégis sokféleképpen átélhetővé – az elkészült versbe. Magam is, amíg nem tudtam e „háttértörténetet”, értetlenül kerestem a verset a *Tücsökzenébe* kötő okot. Egy idegen történet szervülése izgatott az értelmező élettörténetéhez.

Ekként alakítja Kiss Anna legújabb kötetében a maga elkezdődő „tücsökzenéjét” a *Megvagyunk* ciklusban. Gyermekkori falusi világa benne „suhogó” elbeszéléseinek formájában. A feléledő és visszaérkező események életre keltik a saját életében is jelenlévő viselkedésformák értelmezését. És mindehhez továbbra is társítja a már évtizedek óta begyakorolt kanadai indián és ázsiai rokon népi mondókák sajátos varázsolós-imádkozós szöveg alakításait. Visszahátrálva mégis előretérintve formálja világértelmezése archetipikus szövegeit. Életrajzi emlékeket? imákat? látomások sorát? megérzések felbukkanását? Mindezt összeszöve, jövőbe figyelő múltidézőként. A jelen pillanatban a beteg lelkű emberiség számára gyógyír-varázsolást kierőszakolva. Észrevétlenül, de mégis tudatos alakítással: világgraszolóan magyar nyelven „suhogó” költői szöveggé.

² A gyorsírásos emlékezést és megfejtését idézem: *Titkok egy élet/műben: Szabó Lőrinc utolsó versciklusának poétikai és filológiai szembesítése*, Miskolci Egyetem BTK Szabó Lőrinc Kutatóhely, 2010, [Szabó Lőrinc Füzetek 11.], 87–90.; <http://krk.szabolorinc.hu> (Tartalom fül alatt, letöltés: 2018. 01. 29.)

Mit is tehetek mindezzel? Használok, élvezem, irodalomtörténetbe foglalom. Mely egyben megtanít a keservesen jelenetezett világ-környezet ellenében egyfajta gyönyörrel formált imára. A racionális Szabó Lőrinc az ostrom utáni rémvilágban, hosszas keresés utáni műfajt meghatározó címmel *Hálaadás*nak nevezte a szövegében a megpróbáltatások idején mégis gyönyörrel összeforradó, felizzó imát. Kiss Anna a maga „tücsökzenéjét” vállalva, a mindennapokból felfogott, sebeket ejtő történeteibe szövi bele a feloldó hálaimeit. És költői öntudattal belénk táplálja az emberi szerénységgel elfogadott „suhogások” szövegeit. De visszatekintve, kérdeznek rá teljes életművére: miként szerveződött mostanra ilyenné.

* * *

A szöveg színeváltozása – egy hagyomány továbbalakítója. Felemelő érzés kortársunkról kimondani: nagy költő. Maradandó életművel. Kiss Anna, a magyar vers varázslatos mestere, az olvasók minden nemzedékének kedvence hazánkban. Korábbi kerek számú születésnapjára átvizsgálta életművét, és gyűjteményes kettős kötettel lepte meg maga magát, megörvendeztetve ezzel olvasóit. Kiss Annát mindig is nemzedékem élvonalbeli költőjének tartottam. Valaha, ifjúságomban, *Versek között* című, a kortárs hazai lírát szemlélő kötetemben külön fejezetet szenteltem róla szóló rajongó megfigyeléseimnek. Most is örömmel fogadtam, hogy életművének összegezését elküldte nekünk, feleségemnek és magamnak, hiszen mindketten nagyra tartjuk és nagyon szeretjük költészetét. Amint kezembe vettem két vaskos kötetbe gyűjtött életművét (*Gyolcs. Összegyűjtött versek I–II.*, Kortárs Kiadó, Budapest, 2014), költészetünk nagyszerű varázslójának csodálatosan egybefolyó költői világára figyelek, amely életem során fájdalmaim idején a vigasztalás örömeivel, boldogabb perceimben pedig a gyönyörűség sugárzásával tölti el napjaimat. Olyan kortársam küldte el átrendezve és összegyűjtve életműve addigi egészét, akivel jó dolog egy időben élni.

Amikor a *Magyar Nemzet*ben hírt adtam a gyűjteményes kötet megjelenéséről, azt a provokáló kérdést írtam írásom címéül: *Magyar Harry Potter?* (Magazin, 2014. január 18. 35.) Lehet, hogy voltak, akik ezt leértékelésként értelmezték. A magam részéről harciasan kikiáltónak vélem: ha mindaz angolul jelenne meg, amit Kiss Anna életművében létrehozott, akkor világhírű költőként ünnepelhetnék. De hát ő egy sajátosan magyar szövegformálással vált a hazai olvasók kedvencévé. Hungarikum – mondhatnám, divatos kifejezéssel. Melyet, ha lényegében felfedeznék, minden más táján a világnak csakis megbecsüléssel és befogadással vehetnék körül. Ennek sajátosságait jártam aztán körül a *Parnasszus* versfolyóirat Kiss Annát köszöntő számában (2014. Tavasz, 1. szám. 28–33).

Az angolszász irodalmak sajátos egyensúlyt teremtő varázsoló hagyományt alakítottak egyszerű gyermekek és felnőttek számára, melyben a praktikus élet fanyar ellenképét úgy építik fel, hogy közben olvasóik mégse felejtkezzenek környezetükről, mindennapi éltető valóságukról. Az angol nyelvet ifjúságomban ilyen szövegek gyakorlásával közelítettem magamhoz én is. Ebbe a hagyományba szervülten válhatott népszerűvé napjaink világsikere, Harry Potter is. A maga világnyelvén.

Hasonló hagyományt a magyar irodalom is kialakított önmagától önmagában. Méghozzá a legmagasabb fokon. A varázsolás a magyar irodalomnak úgy vált szerves részévé, hogy közben szintén nemzeti hagyományként összekapcsolódott a népi mesélés formáltságával. Tom Jones kalandjaival, Gulliverrel vagy Pán Péterrel versenyre kelhet Lúdas Matyi, Toldi vagy János vitéz igazságkeresése, Csongor úrfi szerelme és filozófiát szomjazó megjelenése a maga harmas útján. A történetek Arany balladáiban erkölcsi vívódással alakulnak, álomkődbe vesznek Krúdy szindbádós kisvárosaiban és Ady csatázását figyelve az Opera szfinxével, vagy odafigyelésének leírásával a tereztvárosi templom adventi rorátéit látogató kurvák sajátos esetével a rettegéssel és csodákkal teli nagyváros-

ban. Az elvarázsolt hősök pusztítják egymást és magukat Sinka István paraszti betyáros életképeiben éppúgy, mint az emigrációba menekült Határ Győző színi játékaiban. Hogy végül a varázsolás bartóki távlatúvá emelkedjék Weöres Sándor tragikus derűjében, keresve az ember helyét a létezés egészében és leosztódását a most-pontokra szakadó világ mulandó történetiségében.

Kiss Anna szememben ennek a hagyománynak élő klasszikusa, jellemeket formál, tulajdonságokat mutat be, szövegeivel boszorkányosan perlekedő jeleneteket rögtönöz egy középkori város és egy örök idejű népi faluközösség életképeiben elhelyezve. Figurái varázsolt díszletek között billegnek, mégis mindennapi életünkre visszautalnak. Sajátos műfajt teremtve: a csalimesét. Ahol a megoldhatatlan végkifejlet újabb és újabb kezdetekbe torkollik. Minden korosztály számára derűt fakasztó formulákban. Játékosan pihe-könnyű, valójában mélységes mély létezési formákat varázsolva szenvedéllyel világunkba. Megbűnhődött sorsokat idéz, és feloldozást remél a jövődbe. Nemzetnek és egyénnek – férfinak, nőnek és gyermekeknek. Miként azt költőink szövegeikben magukra vállalták a múltban, teszi ő a jövődbe tekintve. Játékosan vizslatva, szigorú erkölccsel mérlegelve. Életművének összeválogatott gyűjteménye egyszerre folytatása és egyben új minőségű kezdete e csodaszövegek befogadásának.

A Petőfi Irodalmi Múzeumban – amíg bemutatták a maga rendezte gyűjteményét és beszélgettek vele róla – a kivetítőn babakorabeli fényképeitől ott sorjázta élete során megörökített alakzatai, arcformái, szépséges macskaarcúságától (miként azt Ács Mara megemlegette) mostani bölcs derűt sugárzó tekinteteiig. És akkor ott hirtelen elém vetült az emlék. Az Írószövetségben az akkori idők fiatal kritikusai egymással versengve, derült arccal méltattuk néhány kötetes, de már akkor is éretten maradandó életművét. Ünnepeztük megjelent kötetait: *Költők egymás közt*, antológia, 1970; *Fabábu*, 1970; *Feketeügyűrű*, 1974; *Kísértetek*, 1976. Ezt a valahai számvetést szeretném felidézni, amikor mostani kötete, a *Suhogások* megjelenése alkalmából ars poeticáját próbáltam megfejteni.

Első olvasásra meghökkentő, talán érthetetlennek is tűnő, furcsa, hol balladásan nyomasztó, hol ironikusan groteszk versek közé kerül az ember Kiss Anna fiatalkori kötetének összeállítását olvasva. Ott láthatjuk a valahai falut és a középkorias kisvárost. Stilizált környezetet, elmúlt, mára idegen világokat. Milyen megidéző és megigéző erő, mennyi gyermekkortól megrögződött kép, szöveg, ritmus és élmény kellett ehhez a költői teremtéshez! Nem népies, de népi, nem a népdaltól-népmondáktól ihletett, de népdalt, mondókát, ráolvasást teremtő kezdeteiben ez a versvilág. Búcsúzás is: amikor a zene- és néprajztudomány módszeresen gyűjti – talán az elmúlás előtti pillanatokban – a népi termésnek az emlékeit, akkor egy fiatal költőben még egyszer felfakad az eredeti teremtő ösztön, visszaszólítja magához az otthoni világ ereje, feltör belőle a valaha megismert szó, hogy versében megszólalhasson, talán utoljára.

Milyen szép, édes-bús glóriát fonhatnánk Kiss Anna koronájaként, milyen szépen félreérthetnénk, és félreértésünkből alakított igényünkkel mennyire félre is vezethetnénk, meghaladott képletekhez kötve ezt a korszerűen tehetséges költőt. Mint tettük is nem kevés ideig. De észre kellett venni, Kiss Anna stilizált világa nem az érzelmek archaizálásából, de még csak a létköltészethez szükséges példakeresésből sem született, hanem saját kortársairól, mindennapjaink eseményeiről beszél, számol be. Mindarról, ami elrejtetten, nagyon-nagyon rejtőzködően ténykedésük alapmozdulataiban munkált a nyíltan beszélésről leszoktatott emberekből.

Kétféle kötődése, színtere alakult ennek a költészetnek. Az egyik egy ősi, népi közösség, amelynek bomlását-alakulását követi a távozó-visszatérő, próbákra induló, és útja során a csalódásokból okosodó közösségi ember, a másik a különböző kultúrképzetekből összealakított stilizált helyszín, ahol az embert emésztő próbák lezajlanak.

És kétféle mértékrendje is formálódott: az egyik a természet egyensúlyrendje, amellyel az emberelőtről, emberutánról egyformán vall – létezik. „A szél felkap egy utcát, álmodban lerakja, s az emberek élnek tovább. En egy ilyen utcába hoztalak, a házon-házak legnagyobbikába, ahol legtöbb a csukott ajtó.” Milyen is ez a Kiss Anna szötte álombéli világ? „A villamos már rég letért a sínről, automatáiból falevél hullik. Őszi hegyek közt kanyarogva láthatod, nekem volt igazam: a pók, amit kidobtál, beszövi a látóhatárt. A szerelem már rég lement a nappal, s az árulás a csillagokkal feljön.” És összegezve mindezt: „Virág az üres égen fejjel lefelé: néha ennyi egy álom.”

A másik az ember tudós felfedező ténykedése, amivel számba veszi, értelmezi a körülötte levőket, a közte élőket, a benne történeteket. Kiss Anna szavával: „Hisz jól tudod, mit örököltél.”

Mindez pedig nem ilyen vegytisztán szétválasztva van jelen ebben a költészetben, hanem szervesen ötvözve, az évek során mindinkább sikeresen egységes látomásrendben összegeződve. Így azután annak is igaza van, aki a népi-közösségi indítástat hangsúlyozza és a természeti egyensúly mértékként való vállalását érzi e költészet meghatározójának, mint tettem korábban jómagam is (Kortárs, 1974. 11. számában), és amelynek alapján Ratkó József költői törekvése „húgának” látja verses seregszemléjében; és annak is, aki éppen a közössége vesztett személyiség önkereséseként, önmaga megfogalmazási erőfeszítéseként értelmezi ezt a költői világot, mint tette az Írószövetségben tartott, emlékezetemben felködlő bemutatáson Alföldi Jenővel barátian vitatkozva Radnóti Sándor (1975. május 13-ikán). Ezért is igaz az a meglátás is, amely szerint Kiss Anna az ősi, mindnyájunk által ismert, egyszerűbb formákban idézi meg a szinte kozmikus méretűt: szellemi, érzelmi, társadalmi élményeit archaikus képekbe öltözteti, és ezáltal informál minket rólunk, és helytálló az a megfigyelés is, hogy a különböző kultúrszférákból gyűjtött, magáévá élt elemekből építi sajátos, személyesen zárkózott költői világát, és ebben a megszerkesztett világban elemzi a magányosságra kényszerült (vagy kényszerített?) személyiség teherbírását, önépítési lehetőségeit. Bárha ezek a megállapítások csak egy-egy aspektusból értékelik az immár sokkal összetettebb és bonyolultabb költői vállalkozást, egyben mindig egyetértenek: Kiss Anna kiemelkedő tehetségének értékelésében, megszólalási módja időszerűségében.

És ehhez az értékeléshez még hozzátehetem a szerintem legfontosabbat: kiindulásán és alkotóelemeinek jellemzésén vitatkozhatunk, de az alkotás célja és eredménye egyértelmű; bárha személyes értesülések, hallomások ezek a versek, de költőjük egyúttal általános érvényű lírai állapotokká változtatja a személyes híradásokat, esztétikai élménnyé alakítva közösségi érvényűvé, a közösség igényére jellemzővé teszi azokat. Kiss Anna indulásában megtalálja a közösségteremtő és -bontó tendenciákat, keresi közben az ember megmaradásának, az önvesztő esélyek elkerülésének módozatait, magatartásformáját. Történeteiben mindennek epizódjeleneteit játszatja le. Emlegetik vele kapcsolatban Gross Arnold játékos mikrovilágát, én mellé tettem Csohány Kálmán balladás-mesés jeleneteit, Szemethy Imre és Banga Ferenc valahai ironikus fintorait. És hát legesleginkább Schéner Mihály csodálatos világát. A látszólag „saját” világába rejtekező Kiss Anna egyszerre csak nem elátkozott falusi királylány ezekben a szövegekben, hanem kiemelkedő példakkal már klasszikusként emlegethető eredményekkel jelenlevő művészi megszólalási forma követője, egyéni hangú továbbfejlesztője.

Ünnepeltük valaha ezt a megszólalásformát, kötetenként magam is kritikusként kíséreltem, értelmeztem, fogadtam magamévá. Gyűjteményében aztán ezeket, a pályája első felében varázsolt történeteket „összekeverte”, egységes egésszé alakította. Mondhatnám: lezárta ezzel. Ez lesz a *Gyolcs I.* kötete.

* * *

Új forma születése. És aztán következnek a *Gyolcs II.* Amivel kezdetben magam inkább vitatkozni kezdtem. Ezért nem is írtam ezekről a megnyilvánulásairól. Bár a Magyar-Hon-Lapon egyszer el is árultam: „*egyetlen kötetével sokat vitatkoztam magamban, a Jár nyomomban cíművel*” – a 2011-es kötetével (*Nagy költőt köszöntve*, 2014. január 18. <http://mkdsz.hu/content/view/33245/210/>; letöltve: 2018. 01. 29). Korábban, szerettem, amint a zárt hazai szellemi bezártságban a természet és a népi mitológiai nyelv segítségével próbálta a varázsolást a ketrecben lét körülményei között. Varázsolt valóban, a szabadság lehetőségével kápráztatott. Láttatta a szabad természetet. És közben a mindennapok keserves drámaiságát villantgatta tragikus árnyalataival. Egyszerre olvastam ki szövegeiből a szabadság sejtelmét és a rabság fájdalmas esetségeit. Aztán egyszerre csak börtönből szabadult sas lelke felröpült ekkor gondolatban – mert szabadon használhatta már szövegeit. Pedig mintha semmiben sem változtatott volna. Csak a ketrec tudata veszett el mögüle.

Aztán kezdett átalakulni a varázsolás módja. Szabadon beleszótte az ősi népi költészet varázsolásait. Nemcsak a finnugor medvénekek ígézetét, hanem a világ minden tájának népi mondókái szövődnek ihletően költészete sugalmába. Rá kell erre a megszólalásra is hangolódni. Megérteni az első kötet vége felé felolvasásra kerülő bibliás szöveg mondandóját:

*(Felemelkedve ültéből.)
„És semmi nem ér semmit,
csak a szeretet által
munkálkodó hit!”*

(Világos lett)

Ez a világosság adja a második kötet fényességét.

Mely különbözik a hazai hasonló finnugor és ősmagyar boszorkányosditól. Lényegében különbözik valahai forradalmat megelőző időkből szerkesztőtársam, Máté Imre *Yotengrit*-történeteitől, ritmusaitól, jövőjóslataitól. Nem csak hazai néprajzi termék, „tudók” mondókáinak utánamondása, variálása. Kiss Anna éppen ellentéte ennek a bezárkózó-védekező jövőépítésnek. Ő a világ világosságát keresi szövegei számára. Mindenfajta, a nagyvilágból időtlenül összegyűjthető szövegepizódok összefonását, egyetlen szöveguniverzumban való összefoglalását teremti meg. Benne és általa olyan szavakat, mondattöredékeket, mondatokat, ritmusokat és rímeket olvashatok, amelyek – miként a mai, geológiai alakzatában kontinensekre szakadt Föld – az idők során egymásra rétegződtek a népek tudatában, és most egyetlen pillanatban felém, olvasója felé sugározzák a létezés emberi reagálásának szöveglehetőségét. Miként Weöres Sándor a műköltészet és a vallásos szövegek ritmikáját építi sajátos univerzumába, költői tejútrendszerébe, akként Kiss Anna a világ népeinek varázsolóan széttekintő eszmélkedését vonja mindig az adott egyetlen szövegbe, az éppen akkor születő dalba, szövegvariánsokba.

Persze Kiss Anna esetében mindez nem jelenti a magyar múlt felérezhető szöveg hagyományának feledését. Sőt, annak minden mozzanatát összefonja-szerkeszti a világ hasonló létezését felfogó hagyományával. És az ily módon összeszerkesztett hangzásvilágot összehangolja a magyar versszövegek évszázadok során kereszténnyé formálódott szövegépítkezésével. Összegyűjti széttekintő műveltségével mindezt, és a most-pontokra-szakadó szöveget egyesíti az autentikus időt megérzőkéítő létezésformát kiéneklő dalban. Mert Kiss Anna, amióta kiszabadult a keretesbeszéd kényszerítően

ráerőszakolt „ketrecéből”, akkortól építi magának ezt a keresztény hagyományozású, egyben népi hangoltságú, az egész világot maga köré összefogó szövegformálású éneklésmódot.

Ebben hasonlít a gyűjteményes két kötet egymáshoz: a daloló Kiss Anna egyazon szabadságakarátának a megszólalásigényében. Amíg mást nem tehetett, maga köré varázsolta a maga maszkos, népi és kultúrelemekből összeszőtt játékvilágát, miként mindezt megtette Schéner Mihály a maga mesemúzeumában. Ott, együtt közös filmben rögtönöztünk valaha mi is egy játékot Katona Tamással, a történésszel, Kézdi Gyurival, a színésszel Misi vezényszavára. *Szeretethozók* címmel több karácsonykor el-elismételte a tévé ezt a népi-keresztény produkciót, melyben én a kisördög játékos figuráját alakítottam. Ez a jászol és ez a meseház segített hozzá, hogy végül is megtaláljam a Kiss Anna-kötetekben megszülető átalakulást, megértsem a kettős kötetben újjászülető költői világot.

Az első kötetek varázsolását, gúzsba kötött táncolását, személyes vergődését, közösségi megmaradás akarását könnyebb volt megérteni. Meg hát fogékonyabbak is voltunk akkor a jelképes beszéd szövegvalóságának dekódolására. Gyönyörködtünk a szenvedésben. És ünnepeltük a költőt. Most ellenben nehezebb a szabadon beszéd lehetőségével élők közül kiválasztani a valóban hitelesen beszélhető szöveget, mely belealakul emberi létezésünk értelmezhető pillanataként a mind ez idáig vezethető történelemben, és kiválik a jelent követő, remélhetőleg megszerkesztődő folytatáshoz.

Megtalálni a poézis szövegében az autentikus időt szöveggé formáló színeváltozását a létezésnek. „*És elváltozék elöttök, és az ő orcája ragyog vala, mint a nap, ruhája pedig fehér lőn, mint a fényesség.*” (Mt 17,1–9; és lásd még: Mk 9,1–9; Lk 9,28–36; 2Pt 1,16–18), „*Nagy, fehér fényben jön az Isten*” – és folytatom a Károli Biblia szavait Ady nagyszerű utánérzésével, átélve a jelenetet, amelyet Raffaello álmodott meg pályáját záró *Transfiguratió*jában, vagy – ha Kiss Anna költészetéről beszélek, esetében – még inkább a Feofan Grek ikonjának világot egyberendező összefogottságára utalhatok.

Persze a szöveg kevés, a színek és a kompozíció talán még kevesebb a megérzékíthetetlen kifejezésére. A megtörténtek számukra még értelmezhetetlen látványt hogyan mesélhették a kiválasztott halászok utóbb?! „*Mert nem kitalált meséket követve ismertettük meg veletek a mi Urunk Jézus Krisztus hatalmát és megjelenését, hanem mint akik szemtanúi voltunk nagyságának. / Mert amikor az Atya Istentől azt a tisztességet és dicsőséget nyerte, hogy a felséges dicsőség ilyen szózata jutott hozzá: »Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm«, / akkor ezt a mennyből hozzá intézett szózatot mi hallottuk, mert együtt voltunk vele a szent hegyen.*”

Az elbeszélésnek ez a hiteles volta váltja fel a korábban a ketrecben lét igazoló hitetését: „a szeretet által munkálkodó hit” beszédmódját kereste ki poézise előadásmódjának hiteles megformálására Kiss Anna. A megtörténtet látó előadásmód biztonságát vállalja költői megszólalásában szövege formáló erejévé. A belső látás biztonságát a kimondás erejével összefonó meggyőződésséget. A világ összerakását, miként Grek ikonjának geometriája sugározza:

Ezt keresi a költő Kiss Anna dalba fogva a második kötet világból kiszűrt dallamszövegeiben, hallomásaiban, csuda tehetség hangformálásában. Hogyan tud a férfivé és nővé kettéhasadt, családban összeforrott emberiség egyetlen személyiség, a költő által szembe-sülni egy-egy pillanatban Teremtőjével, a világot alkotó, egyszerre szabadon hagyó, mégis mindent előre elgondoló akarattal. Beleértve annak fájdmát-örömét, amint a verset szülő pillanatban kibontja önmagát.

Hallja a világ népeinek hangjait, visszafigyelve évezredekre és előretekintve a felelőséggel átértett jövőndöbe. Gyűjti magába a foszlányokat, építi magában a lehetőségeket, adja saját magát, személyes érzelmeit, és összegezi a szövegekből kihallható-kilátható emberi sejtelmeket. Mindent, ami elkísérte történelme során a tudattal léte idején az emberré vált kreatúrát, a lelkes lényvé alakult természeti képződményt. Figyel, mint kiskutyánk a mi általa nem is értett mozdulatainkra, és lelkében összerakja értelmes vágyakozássá a szövegekben megsejthető tartalmakat. De túl ezen mindennek alakot is kell adnia, hangot formálni köré, hogy átvehető legyen, hogy továbbadhatóként élje költeménye a maga poézisben létét. Mert Kiss Anna azért létezik költőként, hogy létezni segítsen másokat, erőt adjon az életre erőt váróknak. És ezáltal erősítse meg önmagát, belefelejtve sajátos bánatvilágát, esetleges örömeire hajlamos természetét.

Tudja-e Kiss Anna, mit vállalt ezekben a dalokban, ezekben a mondatfoszlányokban, ezekben a ritmusokban? Tudtuk-e mi a *Szeretethozók* önként alakító kompozíciójának rögtönzői tetteink-mozdulataink értelmét? Én állítom: nem tudtam. Lehet, hogy Kiss Anna tud valamilyen kompozíciós szerkezetet, tud valamilyen dallamindíttatást, lehet, hogy el akar mesélni valamit az összetartozásról és az örömről-bánatról-fájdalomról, de hogy ezek a szövegek a dalban színeváltozáson esnek át, poétikailag hitelesített abszolútummá alakulnak, azt csak megérezni tudja, miként Péter, János és Jakab azon a Tábor-hegyen, ahol csak ámultak, mikor Jézus Illéssel és Mózással társalgott valamilyen jövőendő jeruzsálemi halálról (Lk 9, 31).

És itt elérkeztem a hang, a szöveg, a dallam határaihoz. A poétika csodájához. Az adottsághoz. Ami csak poétának adatik meg. Mert: poeta nascitur. A világot látás benső biztonságával. Az összerakás hitelességével.

(S megint előlről.)